

moelijk te doorgronden. De MAND plaatst zich daarmee in een traditie die maar moeilijk aansluiting vindt bij veel synchroon taalkundig onderzoek. Dat is bijvoorbeeld zichtbaar als we het hoofdstuk over diminutievorming bekijken. Opvallend is dat het werk van Cohen (1958), Trommelen (1984), en Van de Weijer (2002) ontbreken in de betreffende literatuurlijst. Toch worden er observaties gedaan over de dialecten die naadloos aansluiten bij de conclusies van deze modern-taalkundigen naar aanleiding van onderzoek aan het Standaardnederlands. Zo constateert de MAND dat in de moderne Nederlandse dialecten de keuze voor het al of niet hebben van een begin-sjwa in het diminutief-suffix (ruwweg: *-etje* of *-eke* versus *-tje* of *-ke*) samenhangt met de prosodische zwaarte van het eindrijm. Precies dezelfde constatering is voor het Standaardnederlands gedaan door bovengenoemde auteurs, maar er wordt geen verband gelegd en evenmin wordt een poging gedaan om de dialecten in dit opzicht systematisch te onderzoeken.

Toch is dit bezwaar relatief als we beseffen dat we de gegevens los kunnen koppelen van de commentaren. Met andere woorden, de MAND biedt de mogelijkheid dat de lezer dit onderzoek zelf uitvoert. Iedereen kan met de MAND in de hand van één of meerdere meetpunten achterhalen welke vormen gebruikt worden. In dat opzicht biedt de MAND dus ook een instrument voor de synchrone taalkunde. Wellicht is dat instrument zelfs heel fraai gereedschap als we weten dat we de data van het genoemde Goeman-Taeldeman-Van Reenen-project van het internet kunnen downloaden.

Op een andere manier legt de historische invalshoek toch beperkingen op. De Nederlandse meervoudsvorming is interessant vanuit recente studies naar het zogenaamde 'dual mechanism model' (Pinker 1999). Dit model claimt dat woordvorming de resultante is van twee gescheiden systemen: memorisatie en een 'default'-regel. De defaultregel treedt daar op waar er geen opgeslagen vorm van het meervoud aanwezig is (zoals bijvoorbeeld bij leenwoorden, acroniemen, meervoud van familienamen etc.). Het Nederlands lijkt zich enigszins apart te gedragen omdat zowel vormen op *-en* als vormen op *-s* in defaultcontexten kunnen optreden (zie bijv. Van Wijk 2007). Het heeft er alle schijn van dat het Nederlands twee defaultaffixen heeft waarvan de distributie door fonologische factoren (eindklank en klemtoon) lijkt te worden geregeerd. Nu zou je willen weten of datzelfde beeld zich ook voordoet in al die dialecten van het Nederlands, maar dan blijkt ineens dat de keuze van de

woorden bepaald is vanuit een historische invalshoek (ze hebben historisch allemaal een verschillend type stam) en dat is niet altijd ook vanuit een synchroon perspectief een relevante keuze. De rol van klemtoon voor de keuze van het meervoudsallomorf is bijvoorbeeld niet te toetsen omdat alle besproken woorden ofwel monosyllabisch zijn, ofwel bisyllabisch zijn met een sjwa in de tweede lettergreep, met als enige uitzondering het woord *tralie*.

Potentieel kan het verschijnen van de MAND en het elektronisch beschikbaar komen van de gegevens van de data die ten grondslag liggen aan de MAND een impuls geven aan het morfologisch onderzoek naar het hedendaags Nederlands. Het valt te hopen dat onderzoekers van verschillende pluimage deze bron weten te vinden en ten volle uitbuiten.

Bibliografie

- Cohen 1958 – A. Cohen, 'Het Nederlandse diminutiefsuffix, een morfonologische proeve', *Nieuwe Taalgids* 51, p. 40-45.
 Pinker 1999 – S. Pinker, *Words and Rules. The Ingredients of Language*, New York: Harper Collins.
 Trommelen 1984 – M. Trommelen, *The syllable in Dutch, with special reference to diminutive formation*, Dordrecht: Foris.
 Van de Weijer 2002 – J. van de Weijer, 'An Optimality Theoretical Analysis of the Dutch Diminutive'. In: Hans Broekhuis & Paula Fikkert (eds.), *Linguistics in the Netherlands 2002*, p. 199-209.
 Van Wijk 2007 – J. van Wijk, *The Acquisition of the Dutch Plural*, Utrecht: LOT.

Jan Don

Peter Auer, Frans Hinskens & Paul Kerswill (eds.), *Dialect change. Convergence and divergence in European Languages*. Cambridge etc.: Cambridge University Press, 2005. – XIV+415 pp. ISBN 05-21-80-687-9

Het onderzoeksgebied van de 'convergentie' en 'divergentie' van Europese dialecten is het afgelopen decennium sterk in de belangstelling komen te staan. Dat is voor een belangrijk deel de verdienste van de redacteurs van de bundel *Dialect change*, waarvan de eerste twee (de Duitser Peter Auer en de Nederlander Frans Hinskens) tussen 1995 en 1998 een internationaal onderzoeksnetwerk van de European Science Foundation leidden over precies dit onderwerp,

waaraan ook de derde (de Brit Paul Kerswill) deelnam. Het onderhavige boek kan in sommige opzichten worden gezien als een eindproduct van dit netwerk.

Ook grenzen tussen de verschillende taalkundige deeldisciplines vervagen bij de studie van een dusdanig omvangrijk onderzoeksgebied: in deze bundel komen onderzoekers aan het woord uit heel verschillende onderzoekstradities, van de traditionele dialectologie tot en met de kwantitatieve laboviaanse sociolinguïstiek en van de analyse van sociale netwerken tot en met de generatieve taalkunde. Het is zeker interessant om een dergelijke veelheid van benaderingen bij elkaar te zien, al heeft het ook een nadeel: het maakt het minder waarschijnlijk dat een individuele onderzoeker iedere bijdrage met evenveel belangstelling zal lezen. De redacteurs hebben wel getracht om eenheid aan te brengen, bijvoorbeeld doordat zij in een heldere en ter zake kundige inleiding ('The study of dialect convergence and divergence: Conceptual and methodological considerations') de belangrijkste onderzoeksvragen en de belangrijkste methodologische punten op een rijtje zetten.

De bundel valt uiteen in drie delen. Het eerste deel ('Convergence, divergence and linguistic structure') behandelt als het ware de 'taalinterne' factoren die een rol spelen bij taalvariatie. Deel 2 ('Macrosociolinguistic motivations of convergence and divergence') en deel 3 ('Microsociolinguistic motivations') behandelen dan de interactie met taalexterne factoren. Met macrosociolinguïstiek wordt in dit verband de studie van relaties tussen individuele taalgebruikers bedoeld; met macrosociolinguïstiek de studie van de grotere verbanden (politieke grenzen, maar ook de relatie tussen stad en platteland).

Wat voor soort artikelen uit een bundel als deze zijn van belang voor de neerlandicus? Wij menen dat er twee soorten zijn: (i) artikelen waarin specifiek Nederlandse of Vlaamse onderwerpen aan de orde worden gesteld; (ii) algemene theoretische studies die ook op de situatie in 'onze' streken van toepassing zouden moeten zijn. We geven van allebei twee voorbeelden.

Voorbeelden van studies met een specifiek thema uit het Nederlandse taalgebied zijn de artikelen van Cornips & Corrigan en van Taelde- man. Het artikel van de eersten, dat te vinden is in deel 1 van het boek en de enigszins wijdse titel 'Convergence and divergence in grammar' draagt, beoogt inzicht te geven in het snijvlak tussen (generatieve) syntactische theorie en de kwantitatieve sociolinguïstische studie uit de school van Labov. Het artikel bevat een nuttig kritisch overzicht van de literatuur op dit gebied dat laat

zien hoe de twee onderzoekstradities elkaar vooralsnog hebben genegeerd, en hoe dat in beider nadeel werkt.

Het empirische deel van het artikel van Cornips & Corrigan is vooral gebaseerd op het onderzoek van Cornips naar medialisconstructies met 'zich' in Limbursge variëteiten:

- (1) a. 't Zit zich lekker op dizze stoel
'Het is lekker zitten op deze stoel'
- b. Disse stoel zit zich lekker
'Deze stoel zit lekker'

Cornips en Corrigan gebruiken data uit onder andere de enquête-Willems (1885) en latere vragenlijsten van het Meertens Instituut, en ze laten zien hoe een analyse in termen van principes-en-parameters gecombineerd met statistische studie tot interessante inzichten in het verschijnsel kan leiden.

Het artikel van Taelde- man (in deel 2), 'The influence of urban centres on the spatial diffusion of dialect phenomena', combineert een door de traditie geïnspireerde dialectgeografische analyse met inzichten uit de moderne sociale geografie en wat we zouden kunnen noemen de 'Britse' sociolinguïstiek van Trudgill en anderen.

Allereerst bespreekt Taelde- man de dialectgeografische bijzonderheid van steden zoals we deze kennen uit de literatuur van de afgelopen decennia. In het bijzonder onderscheidt hij drie manieren waarop steden een uitzonderlijke rol kunnen spelen in de diffusie van taalkundige kenmerken: (i) er kan in een stad een innovatie ontstaan die zich vervolgens al dan niet naar het omliggende gebied verspreidt, (ii) de stad kan als eerste een innovatie overnemen uit (bijvoorbeeld) een grotere stad; (iii) een stad kan een bepaalde innovatie tegenhouden die zich wel in het omliggende gebied voltrekt. Taelde- man geeft voorbeelden van alle drie de processen uit de literatuur en richt zich vervolgens in meer detail op de situatie in (en rondom) Gent. Hij laat zien dat er in het verleden innovaties in Gent moeten zijn ontstaan (bijvoorbeeld lenitie van stemloze plosieven in intervocalische positie: *appel* > *abel*) die vervolgens door het omliggende gebied zijn overgenomen, waarna de sprekers van het Gent de verandering weer hebben teruggedraaid (in de stad zegt men nu weer *appel*). Tot slot bespreekt Taelde- man enkele mogelijke verklaringen voor de specifieke plaats van steden in het diffusieproces, en kraakt hij enige kritische noten met betrekking tot Trudgill's toepassing van zogenoemde 'zwaartekrachtmodellen' (waarin de aantrekkingskracht van een stad op het omliggend gebied wiskundig berekend wordt) in de geografische taalkunde.

Welke algemeen theoretische studies in *Language Change* zijn toepasbaar op het Nederlandse taalgebied? Wij kozen voor het onderzoek dat beschreven wordt in Kerswill en Trudgill, over het ontstaan van nieuwe dialecten bij migratie, en het onderzoek van Villena-Ponsoda, dat een vernieuwende blik werpt op sociale netwerkanalyse. Het eerste onderzoek is vooral toepasbaar op stedelijke gebieden, terwijl het tweede onderzoek met name bruikbaar is voor onderzoek in kleinere gemeenschappen zoals oudere stadswijken en plattelandsgemeenten.

In het artikel van Kerswill en Trudgill, 'The birth of new dialects' (eveneens in deel 2), worden enkele uitspraakverschijnselen besproken bij kinderen van immigranten in Nieuw-Zeeland en Milton Keynes. Deze immigranten hebben met elkaar gemeen dat ze verschillende variëteiten van het Engels spreken. Hoewel in het Engels van de jongste kinderen nog het accent van de ouders doorklinkt, creëren kinderen vanaf 8 jaar een eigen taalnorm. De kinderen in Milton Keynes, nabij Londen, blijken vooral gevoelig voor trends uit de Britse hoofdstad. De au-klank in *mouth* wordt bijvoorbeeld veel meer voorin de mond gemaakt, een uitspraakverschijnsel dat zich verspreidt vanuit Londen. In Nederland zie je een dergelijke spreiding vanuit de Randstad mogelijk optreden bij de Gooise r, die door steeds meer kinderen wordt overgenomen, ook wanneer ouders stug volharden in hun tongpunt-r.

Dat macrosociale concepten niet altijd een uitkomst bieden binnen taalvariatieonderzoek, wordt duidelijk in Villena-Ponsoda's artikel 'How similar are people who speak alike?' (in deel 3 van het

boek), waarin uitvoerig verslag wordt gedaan van de uitkomsten van een sociale netwerkanalyse in Malaga. Sociale netwerken zeggen minder over algemene taalnormen en meer over verborgen taalnormen. Ze geven daarom een aanvullend beeld van de werkelijkheid op een macrosociaal concept als 'sociale klasse', vooral bij de studie van geïsoleerde gemeenschappen. Binnen kleine (plattelandsgemeenschappen) spelen grote sociale structuren als 'sociale klasse' een onbeduidende rol. Het netwerkconcept lijkt bijvoorbeeld goed toepasbaar op de sociale situatie op Ameland. Hier is de beroepsverdeling eerder horizontaal dan verticaal gestructureerd, omdat de meerderheid van de bevolking werkzaam is in de toeristische sector. In dit geval wordt het dialectgebruik veel meer bepaald door het sociale netwerk waar de Amelander deel van uitmaakt, dan door het bestaan van sociale klassen. Door middel van kwantitatieve analyse wordt het aantal relaties dat een persoon onderhoudt binnen zijn of haar netwerk gemeten, maar ook de kwaliteit van die relaties. Het maakt nogal verschil of iemand oppervlakkige (*weak ties*) of sterke banden (*strong ties*) onderhoudt. Een spreker die minder binding heeft met de eigen gemeenschap, zal eerder van de lokale norm divergeren, en gevoeliger zijn voor invloed van de standaardtaal.

Door slechts vier artikelen te behandelen, hebben we natuurlijk geen recht kunnen doen aan de rijkdom van deze bundel, die in de eerste plaats laat zien hoeveel dynamiek er nog zit in de Europese dialecten en in de wetenschap die hen bestudeert.

Marc van Oostendorp en Mathilde Jansen